

Noppeid liri koolireformist

Merike Darmody

Pedagoogikamagister

Paljud liri ja Eesti haridusprobleemid on sarnased – õppekava liigne akadeemilisus, õpilaste koolist väljalangemine jne. Alljärgnevalt lühidalt sellest, mida on lirimaal tehtud probleemidest jagu saamiseks.

Viimastel aastakümnetel on lirimaa haridussüsteemis toimunud ulatuslikud muutused. Murrangulisteks võib pidada 1960. aastaid. Enne seda lahkusid paljud noored koolist pärast põhikooli (kuut klassi), siit edasi hakkas aga edasiõppijate arv kiiresti kasvama. Oma mõju oli õppemaksu kaotamisel keskkooli keskastmes ning tasuta koolitranspordi sisseviimisel. 1970. aastal õppis juba 70% 15-aastastest õpilastest keskkoolis, 1984/85. õa 94% ja 1990. a peaaegu 100%. lirimaal on kooliharidus praegu kohustuslik 6.–16. eluaastani (3; 7).

1960. aastatel elavnenud avaliku arutelu käigus hariduse rolli üle ühiskonnas hakati haridust käsitlema otseses seoses riigi majandusliku ning sotsiaalse arenguga. Kuna lirimaa oli tollal tugevas kriisis – põllumajandus jäi järjest rohkem kängu, emigreerujate arv ning inflatsioon kasvas pidevalt (nagu teatud määral praegu ka Eestis) –, hakati olukorra parandamiseks aktiivselt vahendeid otsima.

Üheks võimaluseks peeti välisinvestorite ligitõmbamist. See eeldas kohaliku kõrgel tasemel oskustööjõu olemasolu, kuid liri haridussüsteem oli valdavalt akadeemilise suunitlusega. Seda akadeemilisust kritiseeris avalikkus teravalt, nõudes tehnikaalade sisseviimist keskkoolide õppekavadesse, et valmistada noori ette edukalt toime tulema pidevalt muutuval tööturul. liri koolisüsteemi liigset akademismi kritiseeriti ka OECD 1967. aastal avaldatud raportis “Investeeringud haridusse”.

Sarnaseid märkusi ning kriitikat leiab ka 1999. aastal Eesti hariduse arenguaspekte käsitlevas OECD raportis. Eestilegi heidetakse ette riikliku õppekava liigset akadeemilisust ja keerukust – orienteeritust võimekamatele õpilastele, pidades seda üheks põhjustest, miks paljud Eesti noored lõpudiplomit saamata koolist välja langevad.

Kriitikale vaatamata oli olukord lirimaa hariduses visa paranema. See kajastus

selgelt OECD 1991. a avaldatud raportis ning liri haridusministeeriumi dokumentides. Viimastes märgiti, et keskastme õppekava ei sobi suurele hulgale noortest ning neil on seetõttu tööturul raske. Paljudele pedagoogidele ei olnud selline “tehnoloogiline funktsionalism” vastuvõetav. Nad väitsid, et haridus ei ole riigi majandusliku arengu kindlustaja, vaid noorte igakülgse arengu soodustaja. (Liigset “tehnoloogilist funktsionalismi” on ette heidetud ka “Õpi-Eestile”.)

Hariduse “Valge raamat”

Kuhjunud probleemide lahendamiseks kutsuti 1993. aastal kokku Eesti Haridusfoorumit meenutav liri Rahvuslik Hariduse Konventsioon. Hariduse pärast mures olevad huvigrupid said võimaluse oma seisukoht välja öelda. Üheksa päeva väldanud arutelu käigus leiti, et on vaja laiaulatuslikku ja noori igakülgsest arendavat õppekava ning suurendada praktiliste ainete osatähtsust. Haridusministeeriumi poolt 1995. aastal avaldatud “Valge raamat” kajastas paljusid sel kohtumisel arutatud seisukohti: hariduspoliitika peab väärtustama noorte mitmekülgset arengut; keskastme õppekava koostamisel tuleb lähtuda elukestva õppe põhimõttest; on vaja püüelda akadeemilise ning praktilise õppe tasakaalu poole jne.

Eestis on püütud alates “Õppivast Eestist” mitu korda analoogilise “Valge raamatuni” jõuda, kuid erinevalt iirlastest pole see tänaseni õnnestunud. Järgnevalt liri keskkooli õppekavas tehtud muudatustest: üleminekuaasta (*Transition Year*), keskastme rakenduslik õppekava (*Leaving Certificate Applied*) ning kutsealane õppekava (*Leaving Certificate Vocational*).

Diferentseeritud õppekavad

Keskkooli on lirimaal 452 ja kutsekoole 247. Enamik õpilasi (61%) õpib akadeemilise suunitlusega keskkoolides (13). Lisaks kesk- ja kutsekoolidele on lirimaal piirkondlikud koolid, mille õppekavades on nii üldhariduslikule kui ka kutsekoolile iseloomulikke. Nende koolide abil püütakse vähendada lõhet kesk- ja kutsekoolide vahel.

lirimaal on keskkool jagatud kaheks astmeks. Esimene on 7.–9. klassini kestev noorem aste (*Junior Cycle*), tei-se moodustavad 10.–11. klass (*Senior Cycle*). Kui õpilane ei ole pärast 9. klassi lõpetamist keskkooli teises astmes edasi õppimiseks valmis, saab ta läbida vahe- ehk üleminekuaasta.

Üleminekuaasta ei ole keskkooli vanema astme osa, selle aasta jooksul püüavad õpilased ennekõike endas selgusele jõuda. Nii keskkooli esimene kui ka teine aste lõpeb riiklike eksamitega.

Standarddiplomi õppekava. See programm kestab kaks aastat. 1999/ 2000.

õppeaastal õppis keskkoolis

145 640 õpilast, kellest ligi 82 997 valis standard, 28 682 kutsealase ning 6890 rakendusliku diplomi. Väike osa õpilastest kordas kursust. (Vt joonis 1).

Standarddiplomi saamiseks peavad õpilased valima kohustuslikust

õppekavast vähemalt viis ainet, nende hulgas iiri keele. Kursuse raames pakutakse õpilastele võimalikult laialdasi teadmisi, kuid samas on suur rõhk kõrgkooli astumiseks vajalike punktide kogumisel.

Kutsealane õppekava. Kursuses on rohkem praktilisi aineid. Õppekava toetab Euroopa Sotsiaalfond. Esimest korda said õpilased kutsealase õppekava järgi õppida 1989. a eesmärgiga lähendada akadeemilist ja kutsealast õpet. 1994. aastal täiendati õppekava oluliselt, lisades tehnilistele ainetele kolm moodulit: ettevõtlus, ettevalmistus tööks (oskustele keskendumine ning tööpraktika) ja praktiline kogemus mingis ettevõttes.

Kutseõppekava koosneb vähemalt viiest standarddiplomi aineist, mille hulgas on kindlasti iiri keel. Lisaks võõrkeel ning kolm eespool mainitud kohustuslikku moodulit. Ainete valik ning moodulitega kombineerimine aitab õpilasel keskenduda konkreetsele erialale. Näiteks kodumajandus ning ärikursus peaks teiste moodulitega kombineerituna pakkuma esmaseid teadmisi turismi- ning teenindussfäärist jne. Kursuse läbimise järel võivad õpilased siirduda kõrgkooli.

Rakenduslik õppekava. Õpe kestab kaks aastat, andmata õigust kõrgkooli astuda. Õpilasekeskne õppekava valmistab noori ette täiskasvanu- ning tööeluks. Mõeldud on see õpilastele, kellele standarddiplom või kutseõppekava mingil põhjusel ei sobi ning kelle puhul on oht koolist välja langeda. Siin peegeldub haridusministeeriumi soov noori keskkooli läbimiseni koolis hoida. Keskkel kohal on praktiliste tegevuste õppimine. Asjaga tehti algust 1995. aastal. Nagu eelmise kursuse puhul, kasutatakse siingi moodulõpet: üldharidusõpe (vähemalt 30% ajast); kutsealased teadmised ja teooriad (vähemalt 20%) ning praktiline töökogemus väljaspool kooli

(vähemalt 20%).

Viimastel aastatel on püütud standarddiplomi õppekava praktilisemaks muuta, pakkudes ka kõrgkoolile orienteeritud õpilastele näiteks puu- ja metallitööd, äriindust jt kursusi. See suund sai alguse 1960. aastatel, mil OECD kritiseeris oma raportis "Investeeringud haridusse" teravalt liri keskastme hariduse liigset akadeemilisust. 1991. aasta raportis märgiti, et olukord on vähe muutunud ning lõhe keskastme kutsealase ning akadeemilise suunitlusega õppekava vahel pole oluliselt vähenenud (OECD, 1991).

Kuidas käituvad keskastme noored, kui neil on võimalik valida akadeemilise ja tehnilise õppe vahel?

Joonis 2 kirjeldab tehniliste/praktiliste ainete valikut keskastmes aastatel 1980–1999, hõlmates keskastme esimese ja teise astme ning õppekava kõik kolm liiki. Analüüsis on kasutatud liri Majandus- ja Sotsiaaluuringute Instituudi 1980. a alates igal aastal läbi viidavat koolilõpetajate uuringut, mis annab muuhulgas infot ainete valiku kohta ajavahemikus 1980–1999. 1980. aastal, mil praktiliste ainete valiku võimalus keskastmes oli piiratud ning õpe tugeva akadeemilise suunitlusega, oli ka selliseid aineid valinud õpilasi suhteliselt vähe – 18,1%. Järgnevatel aastatel on huvi pidevalt kasvanud. Järsk tõus tehniliste/praktiliste ainete valikus toimus 1994. a ning veel olulisemal määral 1995. aastal (33%). Muutust võib seletada kutsealase ning rakendusliku õppekava kasutusele võtmisega neil aastatel (4).

Ükski õppekava ei sobi kõigile. Kolm alternatiivset õppekava annab noortele võimaluse valida kõige sobivam. See aitab hoida huvi kooli vastu ning võimaldab omandada seal praktilisigi oskusi. Viimane variant sobib näiteks neile, kel pole plaanis kohe kõrgkoolis haridusteed jätkata.

Veel üks sarnasus OECD 1991. aasta liri ning 1999. aasta Eesti raportite vahel on hindamise kriitika. Esimeses raportis väidetakse, et eksamite domineerimine keskastmes tähendab, et õppekava asemel lähtutakse eksaminõuetest, mis ei võimalda õpilaste erinevatele võimetele ning omadustele piisavalt tähelepanu pöörata. Eesti kohta märgitakse 1999. a raportis kriitiliselt, et hindamisel võetakse aluseks kõige tugevamate õpilaste tase. Iirimaa puhul märgitakse, et eri tasemega eksamid (aines võib valida kergema või raskema eksami) võivad mõjuda negatiivselt paljude õpilaste

enesehinnangule.

Üleminekuaasta

liri keskkooli "üleminekuaasta" on teiste maade koolisüsteemidega võrreldes ainulaadne. Kursuse saab läbida enne keskkooli teise astmesse astumist. Kuigi üleminekuaasta mõte tekkis juba 1970. aastatel, võeti see kasutusele 1994. aastal ja leiab nüüd järjest enam rakendust. Õpilased soovivad eneses selgusele jõuda. Üleminekuaastal muutub õpilaste ellusuhtumine küpsemaks ning enesekindlamaks.

Üleminekuaasta õppekava võimaldab ulatuslikku praktilist ja projektitööd, samuti paljude õppeainete õppimist. Aasta vältel toetatakse õpilase intellektuaalset, emotsionaalset, vaimset, füüsilist ning sotsiaalset arengut. Lisaks avaneb õpilastel võimalus saada praktiline kogemus mitmel erialal – näiteks informatsioonitehnoloogias, veterinaarias, müügi- või kontoritöös jm. Üleminekuaasta valmistab teatud määral ette ka keskastme lõpueksamiteks (*Leaving Certificate*). Kui õppeaastal 1994/1995 läbis üleminekuaasta õppekava enam kui 20 000 õpilast 459 koolist, siis 1999/2000. õa on see arv tõusnud ligemale 23 000 õpilaseni (*Government of Ireland, 2001*).

Üleminekuaasta õppekava

Õppeained valib kool, võttes arvesse nii õpilaste kui ka lapsevanemate vajadusi ning soove. Kool arvestab ka tööandjate pakutud võimalusi ning kohaliku kogukonna huve. Valitud õppeained ei pruugi eesseisvate lõpueksamitega ühte langeda, sest üleminekuaasta pole mõeldud õpilaste keskastme lõpueksamiteks valmistumiseks, vaid õppimisse ja töösse küpsema suhtumise kujundamiseks. Vaid 40% ajast võib olla pühendatud keskastme lõpueksamite materjalidele. Ülejäänud valdkonnad sisaldavad näiteks sotsiaalsete oskuste ja moraaliõpet, eluks ettevalmistust (töö-, perekonna- ja suhteõpetus, filosoofia, loogika, muusika, kunst, meediaharidus, kommunikatsioon jne) (2). Õppematerjalid peavad olema huvitavad ja stimuleerivad. Peamine eesmärk on õpilaste põhioskuste areng ning enesekindluse kasv.

Selleks osalevad õpilased eksperimentaalsetes ja tegevusele suunatud õpistrateegiates, mis aitavad arendada kriitilist mõtlemist ning oskust langetada otsuseid. Üleminekuaasta pakub võimalust tunnetada hariduse

ning väljaõppe tähtsust ning valmistuda pidevalt muutuvast ühiskonnast toimetulemiseks (2).

Kolmeaastaselt õppima

Koolipõlv algab Iirimaa varakult – nelja-aastaselt. Algkoolide juures on eelklassid, mis meenutavad Eesti lasteaiaklasse. Õpe on seal tasuta. Haridusministeeriumi andmetel käisid viis aastat tagasi algkooli eelklassides 65% nelja-aastasest ning peaaegu kõik viieaastased, ehkki see pole kohustuslik ja vanematel on õigus lapsi kuni 6. eluaastani kodus õpetada. Lapsed võivad käia 6. eluaastani ka Montessori koolis.

Iirimaa püütakse õpingute algust senisest veelgi varasemasse lapsepõlve nihutada. Täna on haridusministeerium töötanud välja juba mitu programmi ka kolmeaastastele, peamiselt erivajadustega lastele, sotsiaalset tõiutust ning majanduslikke raskusi kogevatele lastele ja muuhulgas ka mustlastele (Iirimaa on nad *travellers* – rändavad iirlased).

Võrdlus Eestiga

Iirimaa nagu Eestiga on pidanud lühikese ajaga palju korda saatma. Iirimaa majanduse edusammud on üldteada. Samas teatakse vähem selle maa edusammudest hariduse vallas. Iga võrdlus muidugi lonkab, kuid hariduse mõnes valdkonnas tundub Iirimaa Eestist ees olevat.

n *Alternatiivsed õppekavad*. Need pakuvad Iiri õpilastele võimaluse valida keskkooli vanemas astmes neile sobivaim õppekava, tänu millele on keskkooli lõpuni läbinute arv kasvanud. 1998. aastal lõpetas keskkooli diplomiga (*Leaving Certificate*) 81% õpilastest, 15,5% sai esimese astme diplomi (*Junior Certificate*) ning 3,5% lahkus koolist ametliku tunnistuseta, kusjuures alates 1980. aastast on viimaste protsent pidevalt vähenenud (8).

Samas jätkab üha rohkem Iiri noori õpinguid kõrgkoolis (kui 1965. a õppis kõrgkoolis 18 500 noort siis aastaks 2000 tõusis see arv 108 000-ni).

n *Üleminekuaasta*. Iirlased on uhked oma üleminekuaasta üle, mille jooksul 9. klassi lõpetanud noored omandavad erinevate moodulite ning tööpraktika kaudu iseseisvaks eluks vajalikke kogemusi.

n *Väikelapsed*. Iirlased tegelevad sihikindlamalt risikiperedes kasvavate väikelastega. Iiri haridusministeerium on töötanud välja programme, mida rakendatakse isegi kolmeaastastele erivajadustega lastele.

n *Investeeringud*. Irimaal ollakse suhteliselt rahul haridussüsteemi finantseerimisega. Kui 1966. a moodustasid Irimaal haridusinvesteeringud 3,7% SKT-st, siis 1990. aastaks oli see protsent tõusnud 6,1-ni. OECD raporti järgi moodustasid haridusinvesteeringud 1998. aastal Eestis 7,3% SKT-st (12). Irimaal oli see protsent samal ajal pisut üle viie – veidi allpool OECD keskmisest sel aastal (11).

TÜ rektor Jaak Aaviksoo väitel saaksime OECD maadega ühtmoodi arvestusmetoodikat kasutades selleks arvuks Eestis 5,8% SKT-st, mis oleks Irimaaga samas suurusjärgus. See tundub ka usutav, arvestades Eesti hariduse paljusid kitsaskohti, mis avalikkuses on esile toodud. Vastasel juhul peaks küsima, millesse tegelikult on investeeritud.

Kirjandus

1. Aaviksoo, J. Avalik kiri Haridusfoorumile. *Õpetajate Leht*, 17.01.2003.
2. ASTI. *The Transition Year*, Dublin, Association of Secondary Teachers, Ireland, 1993.
3. Breen, R., Hannan, D., Rottman, D. and Whelan, C. *Understanding Contemporary Ireland. State, Class and Development in the Republic of Ireland*. Gill and Macmillan, 1990.
4. Darmody, M. *The Development of Irish Education Policy in 1960–2000 with the Focus on Second Level Education and the Senior Cycle Curriculum*.
Magistritöö
(avaldamata), 2001.
5. Department of Education, *Charting our Education Future*, White Paper on Education, Dublin: The Stationery Office, 1995.
6. Department of Education, *Statistical Report 1999/2000*. Dublin, 2000.
7. Drudy, S. & Lynch, K. *Schools and Society in Ireland*, Gill and Macmillan, 1993.
8. McCoy, S., Doyle, A., Williams, J. *Annual School Leavers' Survey*, Dublin: ESRI, 1998.
9. OECE, *Investment in Education*. Paris, 1966.
10. OECD, *Reviews of National Politics for Education*. Ireland, Paris, 1991.

11. OECD, Education at a Glance. Paris, 1998.
12. OECD, Reviews of National Politics for Education. Estonia, Paris, 1999.
13. Tovey, H. and Share, P. A Sociology of Ireland, Dublin, Gill and Macmillan, 2000.